

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

ТА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

ПІДРУЧНИК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

ПІДРУЧНИК

*За загальною редакцією доктора економічних наук,
професора Юхименка П. І.*

Видавництво
«Центр учбової літератури»
Київ — 2021

Рекомендовано до друку Вченою радою
Білоцерківського національного аграрного університету
(Протокол № 2 від 16.03. 2021 р.)

Рецензенти:

Загурський О. М. — д-р екон. наук, професор (Національний університет біоресурсів і природокористування);

Соловійов І. О. — д-р екон. наук, професор (Херсонський національний технічний університет);

Свиноус І. В. — д-р екон. наук, професор (Білоцерківський національний аграрний університет).

Автори:

Сокольська Т. В., д-р екон. наук, проф. (розд. 1, 2, 9, 13), **Арбузова Т. В.**, канд. екон. наук, доц. (розд. 10), **Бендерець Н. М.** к. пед. н. (розд. 7), **Батажок С. Г.**, канд. екон. наук, доц. (розд. 13), **Білик О. В.**, канд. екон. наук, доц. (розд. 4, 9), **Бількевич В. В.**, канд. с/г наук, доцент (розд. 3, 6), **Гринчук Ю. С.**, д-р екон. наук, проф. (розд. 6, 11), **Джміль В. І.**, кадн. вет. наук, доц. (підрозділ 3.4), **Димань Т. М.**, д-р с-г наук, професор (розд. 5), **Загурська С. М.**, к. філософ. н. (розділ 7), **Задорожна Р. П.**, канд. екон. наук, доц. (підрозд. 7.1), **Іванова Л. С.**, канд. екон. наук, доц. (розділ 13), **Однорог М. А.**, канд. екон. наук, доц. (розд. 3), **Осипенко Б. Р.**, аспірант (підрозділ 1.1), **Панасюк В. І.**, канд. екон. наук, доц. (розд. 12), **Паска І. М.**, д-р екон. наук, проф. (розд. 12), **Поліщук С. П.**, канд. екон. наук, доц. (розд. 3, 9), **Трофимчук М. І.**, канд. екон. наук, доц. (розд. 11), **Юхименко П. І.**, д-р екон. наук, проф. (розд. 4, 6, 7, 13), **Шуст О. А.**, д-р екон. наук, проф. (розд. 4, 8).

Глобалізація та політика національної безпеки: підручник / Т. В. Сокольська, Г 54 П. І. Юхименко та ін.: За загал. ред. д-р екон. наук, професора П. І. Юхименка. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 408 с.

ISBN 978-611-01-2367-9

Підручник присвячений висвітленню проблем захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз в умовах глобалізації.

Становить науковий та практичний інтерес для вчених-економістів, аспірантів та студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

УДК 339.137.2:338.48(075.8)

ISBN 978-611-01-2367-9

© Сокольська Т.В., Юхименко П.І., Димань Т.М. та ін., 2021.
© Видавництво «Центр учбової літератури», 2021.

ЗМІСТ

Тема 1. ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	6
1.1. Гносеологічні основи концепції національної безпеки.....	6
1.2. Механізми забезпечення національної безпеки держави за умов глобалізації	17
1.3. Вектори змін національних інтересів України в глобальній економіці.....	24
Тема 2. ПОЛІТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ	33
2.1. Політика економічної безпеки: поняття, сутність термінології	33
2.2. Системоутворювальні складові економічної безпеки держави за умов глобальних трансформацій.....	40
2.3. Інституціональне середовище економічної безпеки держави в епоху глобальних змін.....	47
Тема 3. ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЗА УМОВ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	53
3.1. Інституціональні умови формування сектору інноваційних розробок у відкритій економіці	53
3.2. Методичні підходи щодо оцінювання та прогнозування продовольчої безпеки держави.....	64
3.3. Зарубіжний досвід забезпечення продовольчої безпеки держави	77
3.4. Безпечність і якість продуктів харчування та продовольчої сировини в контексті продовольчої безпеки України	90
Тема 4. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЇЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	101
4.1. Семантика та основні складові соціальної безпеки держави	101
4.2. Вимір соціальної безпеки держави в глобалізованому суспільстві	107
4.3. Стратегічні пріоритети конвергенції соціальної безпеки України та ЄС.....	115
4.4. Соціально-демографічні ризики для економіки.....	121
Тема 5. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	131
5.1. Теоретичні домінанти в аналізі екологічної безпеки держави	131
5.2. Ринкова трансформація та екобезпека: вітчизняний аспект	134
5.3. Інституціональне середовище екобезпеки в Україні.....	140

5.4. Економічні ризики та загрози екологічних змін	145
5.5. Управління екобезпекою за умов глобалізації	151
Тема 6. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ЕМІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	154
6.1. Внутрішні та зовнішні загрози інтелектуальної безпеки держави ..	154
6.2. Об'єкти та суб'єкти інтелектуальної власності	172
6.3. Інтелектуальна безпека держави в системі конкурентоспроможності національної економіки	184
Тема 7. СУЧАСНІ ДУХОВНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДИНАМІЧНИХ ЗМІН СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ	204
7.1. Теоретичні та практичні проблеми духовно-культурної безпеки України	204
7.2. Амбівалентна природа духовності	221
7.3. Зміна культур в інформаційному суспільстві	226
Тема 8. НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ У ГЛОБАЛЬНОМУ ІННОВАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ ХХІ СТОРІЧЧЯ	235
8.1. Поняття науково-технологічної (інноваційної) безпеки	235
8.2. Інституціональні умови формування науково-інноваційного сектору	246
8.3. Оцінка науково-технологічної безпеки держави	261
Тема 9. ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ	266
9.1. Сутність енергетичної безпеки держави та чинники її формування	266
9.2. Сучасна енергетична політика України та її вплив на енергетичну безпеку держави	278
9.3. Оцінювання енергетичної безпеки держави: основні підходи та виміри	284
9.4. Світовий досвід забезпечення координації економічної та енергетичної політики держави	292
Тема 10. МЕНЕДЖМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ	304
10.1. Інституціональне середовище інформаційної безпеки	304
10.2. Основні проблеми захисту інформації та способи їх вирішення	307
10.3. Методи забезпечення безпеки інформації в інформаційних системах	313

10.4. Найбільш ефективні методи захисту інформації.....	321
Тема 11. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ЗА УМОВ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	328
11.1. Теоретичні доміанти у визначенні поняття зовнішньоекономічної безпеки держави	328
11.2. Експортна та імпортна безпека держави	333
11.3. Безпека у сфері міжнародного руху капіталу	342
11.4. Безпека у процесі міжнародної трудової міграції.....	353
Тема 12. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	364
12.1. Зміна ролі фінансів в умовах глобальних трансформацій	364
12.2 Проблеми трансформації фінансової системи за умов відкритої економіки	378
12.3. Бюджетна та валютна безпеки як складові фінансової безпеки України	386
12.4. Грошово-кредитна політика у забезпеченні фінансової безпеки держави	402

Тема 1.

ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1.1. Гносеологічні основи концепції національної безпеки

Здобуття і ствердження незалежності Української держави тісно пов'язані з проблемами забезпечення її національної безпеки, які особливо активізувались на тлі стрімкої глобалізації у світі, де панують новітні технології, інформаційна уніфікованість та порушення встановленого світопорядку. Цілком очевидно, що подальше існування, самозбереження і сталий розвиток України як суверенної, демократичної, соціальної, правової держави залежить від реалізації національно спрямованої внутрішньої та зовнішньої політики щодо захисту інтересів держави, суспільства та особи. Тобто йдеться про створення певної системи, що дає змогу гарантувати захищеність життєво важливих інтересів держави (конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність державних кордонів), суспільства (матеріальні та духовні цінності) і особи (права та свободи) від внутрішніх та зовнішніх загроз¹.

Поняття безпека є одним із найпоширеніших в арсеналі відносини, оскільки пов'язане з безпекою держав, громадян та їх виживанням. Розглядаючи існуючу систему поглядів на визначення сутності і змісту цього поняття, слід зазначити, що тлумачаться вони по різному, а організаційні форми детермінуються історичними й соціально-політичними традиціями і умовами держав, в яких вона розвивається та функціонує. На сьогодні відомо, що цей термін мав багато різних значень для різних людей у різних місцях і в різні часи протягом всієї історії людства, але із самого початку його виникнення, під безпекою розуміли спокійний стан духу людини, який давав можливість відчувати себе захищеним від будь-якої небезпеки. Зокрема, М. Т. Цицерон, головну функцію безпеки розглядав крізь призму прагнення людини "захищати власне життя,

¹ «Про національну безпеку». Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

ПІДРУЧНИК

*За науковою редакцією доктора економічних наук,
професора Юхименка П. І.*

Друкується в авторській редакції

Підписано до друку 14.07.2021 р. Формат 60x84 1/16.
Друк лазерний. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 25,5. Тираж 300 прим.

ТОВ «Центр учбової літератури»
вул. Лаврська, 20, м. Київ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2458 від 30.03.2006 р.